

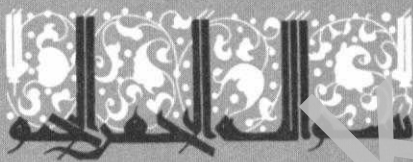
2962

٦٥٥

١

١٨٢

سال سوم

www.ketab.ir

تحلیل گفتمان حاکم بر شبکه‌های
ماتریزهای وهابیه فارسی زبان

سرشناسه: قربانی، محمدمهدی، ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور: تحلیل گفتمان حاکم بر شبکه‌های ماهواره‌ای وهابی فارسی‌زبان / پدیدآورندگان
علی امانی توانی، محمدمهدی قربانی؛ تهیه‌کننده اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه؛ دفتر پژوهش‌های
کاربردی دین و رسانه؛ گروه رصد و جریان‌شناسی دینی رسانه.
مشخصات نشر: قم: صدا و سیما و جمهوری اسلامی ایران، اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه، ۱۳۹۷
مشخصات نشر: ۱۴۴ ص: مصور، جدول، نمودار؛ ۱۴/۵*۲۱/۵ س.م.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۴۰۵-۸ ۱۲۰۰۰۰ ریال

یادداشت: کتابنامه: ۱۴۱ص

موضوع: ماهواره‌ها -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی

موضوع: Artificial satellites -- Social aspects -- Iran

موضوع: ماهواره‌ها -- ایران -- بخش مستقیم ماهواره‌ای

موضوع: Artificial satellites -- Political aspects -- Iran

موضوع: تبلیغات ضد ایرانی

موضوع: Propaganda, Anti-Iranian

موضوع: وهابیه -- ایران

موضوع: Wahhabiyah -- Iran

موضوع: گفتمان

موضوع: Discourse analysis

شناسه: ۱۳۵۲ -

شناسه: ۱۳۵۲ -

شناسه: ۱۳۵۲ -

شناسه: ۱۳۵۲ -

شناسه: ۱۳۵۲ -

شناسه: ۱۳۵۲ -

شناسه: ۱۳۵۲ -

اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه

تحلیل گفتمان حاکم بر شبکه‌های ماهواره‌ای وهابی فارسی‌زبان (کد: ۲۷۵۰)

نویسندگان: محمدمهدی قربانی و علی امانی توانی

ناشر و تهیه‌کننده: اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه

دفتر پژوهش‌های کاربرد دین و رسانه؛ گروه رصد و جریان‌شناسی دینی رسانه

صفحه‌آرا: سمیه مرادی

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۷

شمارگان: ۶۰۰

بها: ۱۲۰۰۰ ریال

همه حقوق، محفوظ و متعلق به ناشر است.

نشر الکترونیکی اثر بدون کسب اجازه کتبی از ناشر ممنوع است.

قم، بلوار امین، مجموعه صدوسیما، اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه، تلفن: ۳۲۹۱۵۵۱۰

تهران، جام جم، ساختمان شهید رهبر، طبقه زیرین، تلفن: ۲۲۰۱۴۷۳۸، نمابر: ۳۲۹۴۹۹۷

مشهد: خیابان امام خمینی (ره)، جنب باغ ملی، ساختمان صبا، طبقه سوم،

تلفن: ۳۲۲۱۵۱۰۸ نمابر: ۳۲۲۱۵۱۰۶

سامانه مخاطبان: ۰۲۵-۳۲۹۱۵۵۱۰-۱۱ سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۰۰۲۵۵

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۴۰۵-۸ ۱۲۰۰۰۰ ریال

www.irc.ir

info@irc.ir

sapp.ir/irc.ir

@irc_ir

فهرست مطالب

سخن نخست..... ۹

مقدمه..... ۱۱

فصل یکم: معرفی شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان وهاب

شبکه نور..... ۱۷

مادر شبکه‌های وهابی فارسی‌زبان..... ۱۷

حامیان شبکه..... ۱۷

جدا فیای پخش..... ۱۸

قالب‌های برنامه‌های شبکه..... ۱۸

عوامل تاثیرگذار بر شبکه..... ۱۹

مهم‌ترین برنامه‌های شبکه..... ۲۰

شبکه کلمه..... ۲۱

منابع مالی شبکه..... ۲۱

محورهای برنامه‌های شبکه..... ۲۱

عناوین کلی برخی شبهات مطرح در شبکه..... ۲۲

عوامل تاثیرگذار شبکه..... ۲۲

مهم‌ترین برنامه‌ها..... ۲۳

شبکه وصال حق..... ۲۴

منابع مالی..... ۲۴

زمینه ایجاد شبکه..... ۲۴

کلیاتی از محتواهای پخش شده از شبکه..... ۲۵

عوامل تاثیرگذار شبکه..... ۲۶

مهم‌ترین برنامه‌ها..... ۲۶

شبکه توحید (وصال فارسی سابق)..... ۲۷

منابع مالی شبکه..... ۲۷

تغییر نام شبکه از وصال فارسی به توحید و پرده برداشتن از اختلافی بزرگ..... ۲۷

- عوامل فعال شبکه ۳۰
- محورهای اساسی مورد تهاجم در شبکه ۳۰

فصل دوم: تحلیل گفتمان

- مقدمه ۳۵
- مفهوم‌شناسی تحلیل گفتمان ۳۷
- ضرورت به کارگیری تحلیل گفتمان ۳۹
- نفاوت رویکردها در حوزه تحلیل گفتمان انتقادی ۴۰
- روش عملیاتی تحلیل گفتمان پدام ۴۲
- مراحل تحلیل باروش «پدام» ۴۴
- اول: مرحله «توصیف» ۴۵
- سطح اول: سطح - سطح ۴۶
- سطح دوم: عمق - سطح ۴۶
- سطح سوم: سطح - عمق ۴۸
- دوم: مرحله «تفسیر» ۴۹
- سطح چهارم: عمیق ۴۹
- سوم: مرحله «تبیین» ۵۲
- سطح پنجم: عمیق‌تر ۵۲
- سخن پایانی ۵۵

فصل سوم: یافته‌های تحقیق

- مقدمه ۵۹
- بخش اول: توصیف گفتمان حاکم بر شبکه‌های ماهواره‌ای وهابی ۶۰
- تشیع ۶۱
- اهل سنت ۶۶
- افتراقات تشیع و اهل سنت ۶۷
- تاریخ تشیع ۶۷
- آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی ۷۲
- ولایت فقیه ۷۶
- مردم و نظام ۷۷
- تحریف قرآن ۷۸

۷۹.....	صحت و سقم روایات شیعی
۸۵.....	فهم و تفسیر.....
۸۶.....	خلافت و امامت.....
۹۴.....	شئون و ویژگی‌های امام.....
۹۶.....	مهدویت.....
۹۷.....	غدير.....
۹۸.....	عزاداری.....
۱۰۲.....	وظایف و اختیارات انبیا.....
۱۰۲.....	ویژگی‌های پیامبر اسلام.....
۱۰۳.....	حقیقه زن.....
۱۰۳.....	نوسل.....
۱۰۵.....	زیارت.....
۱۰۶.....	شفاعت.....
۱۰۷.....	تقلید.....
۱۰۷.....	تقیه.....
۱۰۸.....	سایر عبادات.....
۱۰۸.....	بخش دوم: تفسیر گفتمان حاکم بر شبکه‌های ماهواره‌ای وهابی.....
۱۱۲.....	بخش سوم: تبیین گفتمان حاکم بر شبکه‌های ماهواره‌ای وهابی.....
۱۱۲.....	شیعه‌هراسی.....
۱۱۴.....	مهم‌ترین عوامل دشمنی وهابیت علیه شیعه.....
۱۱۶.....	انتساب شیعیان به یهود.....
۱۱۷.....	کافر معرفی کردن شیعه.....
۱۱۷.....	انتساب برخی از بزرگان و عالمان شیعه به وهابیت.....
۱۱۷.....	ناامن کردن مراکز و مراسم مذهبی شیعیان.....
۱۱۷.....	تشکیل گروه‌های تبلیغی و جهادی علیه شیعیان.....
۱۱۸.....	تهییج افکار اهل سنت علیه شیعیان.....
۱۱۸.....	رشد شیعه‌هراسی در جهان اسلام.....
۱۱۸.....	دروغ‌سازی و شایعه‌پراکنی علیه شیعه در راستای ایجاد جنگ روانی.....
۱۱۹.....	برجسته‌سازی روایات شاذ و نادر.....
۱۱۹.....	ایران‌هراسی.....

۱۲۰	گذری بر پیشینه ایران‌هراسی
۱۲۲	ایران‌هراسی از نگاه امام خمینی علیه السلام و رهبر معظم انقلاب
۱۲۵	ایران‌هراسی، راهی برای جلوگیری از هژمون منطقه‌ای شدن ایران
۱۲۷	«عملیات روانی»، مهم‌ترین ابزار ایران‌هراسی
۱۲۸	معرفی ایران به عنوان عامل بروز بحران
۱۳۲	خاتمه
۱۴۱	کتابنامه

سخن نخست

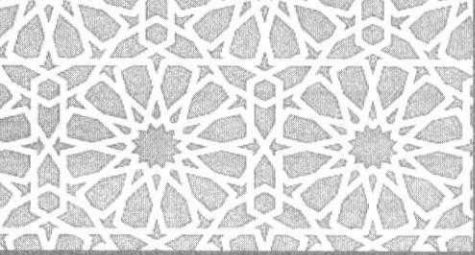
رسانه‌ها از مهم‌ترین ابزار تسلط گفتمانی هستند که در بیان یا خلق یک ایده یا تسلط یک عقیده یا در به افراط و تفریط کشاندن یک نظر، جایگاه ویژه‌ای دارند. برخی معتقدند امروزه پیروزی و شکست در استودیوهای تلویزیونی و رسانه‌ای مشخص می‌شود و کسانی پیروز این میدان می‌شوند که از نظر رسانه‌ای و تبلیغاتی، قوی‌تر باشند؛ در پرتو چنین نگرشی، می‌توان عملکرد شبکه‌های وهابیان را در ترویج شبهات علیه اسلام ناب محمدی تحلیل کرد.

گفتمان‌های مختلفی مدعی اسلام اصیل هستند و دو رویکرد اصلی این گفتمان‌ها «گفتمان وهابیت» و «گفتمان انقلاب اسلامی» است. وهابیان، خود را «محمدی» می‌نامند و نظام اسلامی نیز به نأسی از بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران، مروج «اسلام ناب محمدی» است. هر دو گفتمان، از ظرفیت رسانه برای نشر نگرش خود و مبارزه با نگرش طرف مقابل استفاده می‌کنند. هدف از این گزارش، ارائه تحلیل روشمند و جامعی از «چیستی» و «چرایی» تهاجم شبهه‌آفرین رسانه‌ای وهابی‌ها، به گفتمان انقلاب اسلامی است.

اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه با توجه به رسالت خود، مبنی بر شناسایی جریانات و افکار انحرافی دینی، شبکه‌های ماهواره‌ای دینی معاند را رصد و گزارش‌های آن‌را، در نشریه **امواج شبهه** منعکس کرده است. در تحقیق حاضر سعی شده است، گفتمان حاصل از فعالیت چندساله این شبکه‌ها، بازنمایی و نتایج حاصل از آن در اختیار مخاطبان این اثر که مدیران و تهیه‌کنندگان سازمان صداوسیما و همچنین مدیران تصمیم‌گیران و افراد مؤثر و مرتبط با امور فرهنگی کشور هستند، قرار داده شود تا (ایشان) با شناختی درست از جریانات معاند، برای مقابله با دشمن، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری درست و اصولی انجام پذیرد.

در پایان از پژوهشگران گرامی آقایان محمدمهدی قربانی و علی امانی توانی که زحمات فراوانی در بدیدارویی این اثر کشیدند تشکر می‌کنیم. امید است این اثر بتواند رضایت مخاطبان خود را جلب کند.

اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه

پایان

آگاهی و ذهنیت مردم از جهان، به محتوایی بستگی دارد که از رسانه‌ها دریافت می‌کنند و رسانه‌ها بین آگاهی‌های فردی و ساختارهای گسترده اجتماعی و سازنده معناها، واسطه هستند. آنها واقعیت را منعکس نمی‌کنند، بلکه بر ساخت اجتماعی واقعیت، اثر می‌گذارند. مهدی زاده، ۱۳۸۷، ص ۱۲. بر این اساس و با توجه به اهمیت نقش رسانه‌ها در کنترل و شکل‌دهی افکار عمومی، امروزه، دولت‌ها می‌کوشند کنترل رسانه‌ها را در اختیار بگیرند تا اهداف و سیاست‌های خود را در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی پیگیری و اجرایی نمایند که از آن به‌عنوان «دیپلماسی رسانه‌ای» یاد می‌شود. رسانه‌های عمومی می‌توانند وضعیت مناسب را زمینه‌سازی و تعریف کنند. رویدادها و شخصیت‌های خاص و تأثیرگذار را برجسته نمایند، نقش سیاست‌ها و رفتارهای دیپلماتیک را سازماندهی کنند و حتی مباحث مذاکراتی را شتاب دهند یا کند کنند. (پور احمدی، ۱۳۸۹، ص ۲۱)

شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای را باید به مثابه رسانه‌هایی قلمداد کرد که در فرهنگ‌سازی، تغییر و اصلاح رفتارهای فردی و اجتماعی جامعه مؤثر

هستند. در این میان، شبکه‌هایی که رویکرد خاص دارند و روی یکی از فرایندهای اجتماعی در حوزه برنامه‌سازی تمرکز می‌کنند با شرایطی ویژه، بیشتر کانون توجه قرار دارند. به‌طور مثال، شبکه‌هایی که به‌طور ویژه به مقوله هنر می‌پردازند یا شبکه‌هایی که به سیاست یا ورزش توجه دارند و نیز شبکه‌هایی که در حوزه معارف دینی و اعتقادی فعالیت می‌کنند، مخاطبان خاص و ثابتی دارند که کمابیش به اصول و قواعد حاکم بر آن شبکه نیز پایبند هستند. در این بین، شبکه‌های تلویزیونی اسلامی، جایگاه ویژه‌ای به خود اختصاص داده‌اند و با حمایت‌های سیاسی - مالی و فنی بعضی کشورها یا پشتیبان‌های قوی، برنامه تولید می‌کنند؛ این کانال‌های تلویزیونی گاهی به زبان اصلی کشور حمایت‌کننده یا به زبان عربی و تعدادی هم به زبان فارسی، برنامه می‌سازند.

در سال‌های اخیر با بدیده ایجاد و گسترش شبکه‌های ماهواره‌ای وهابی فارسی‌زبان روبه‌رو هستیم. در حال حاضر، چهار شبکه «نور»، «کلمه»، «وصال حق» و «توحید» در این زمینه فعالیت دارند که گاهی هم به دلایلی از جمله مسائل مالی، مدتی تعطیل می‌شوند؛ ولی بار دیگر با حمایت‌های سرویس‌های بیگانه از جمله دلارهای نفتی عربستان سعودی، جان تازه گرفته، فعالیت خود را از سر می‌گیرند. گفتنی است شبکه نور در سال ۱۳۸۷ و دیگر شبکه‌ها، که در حقیقت منشعب از شبکه نور هستند، در سال ۱۳۸۸ تأسیس شده، فعالیت می‌کنند. مسئولان این شبکه‌ها، با استفاده از مضامین شیعی موهنی که گروه‌های افراطی و تفریطی^۱ منتسب به تشیع، در اختیار آنها قرار می‌دهد، در سطح جهانی برنامه می‌سازند.

۱. افراط و تفریط همواره قرین هر اندیشه و تفکری بوده است و هیچ دین و مذهبی، نمی‌تواند ادعا کند که پیروانش از افراط و تفریط به دور بوده و دچار آن نشده است. البته شناخت حدود افراط و تفریط، فقط برای کسانی حاصل می‌شود که با مراجعه به منابع اصیل دینی، آگاهی کاملی از آموزه‌ها و دستوره‌های دینی به‌دست آورده‌اند. عنوان «تفریط در دین» همواره از

این شبکه‌ها برای تقابل با گفتمان اسلام ناب، راه‌های زیر را در پیش گرفته‌اند: تشکیک در مبانی اعتقادی مردم؛ مطرح کردن اسلام التقاطی و تبلیغ اینکه دین تکلیف‌گرا را مبلغان تشیع ساخته‌اند. بیشتر برنامه‌های گفت‌وگو محور این شبکه‌ها را کارشناسانی ضبط، رصد و گزارش نویسی می‌کنند که حاصل آن، نشریه «امواج شبهه» است که از آذر ۱۳۹۱ تا خرداد ۱۳۹۷، ۹۱ شماره از آن منتشر شده است. بخشی از این نشریه، به رصد شبّهات و جریانات شبکه‌های ماهواره‌ای وهابی اختصاص دارد و در بخش‌های دیگر آن، شبکه‌های بهایی، مسیحی، شیعیان تندرو و شبّهات فضای مجازی نیز رصد و گزارش نویسی می‌شود.

بنابراین، با یک گفتمان روبه‌رویم و از بین روش‌های متداول تحقیق و تحلیل، تحلیل گفتمان حکم بر این شبکه‌ها، به خوبی نشان می‌دهد که آیا هدف اصلی از مطرح کردن مباحث اعتقادی، اصلاح عقاید تشیع است یا هدف مهم‌تری دنبال می‌شود و آن هم‌نوایی با غرب و صهیونیسم است که در صددند حکومت مبتنی بر اصول تشیع و ولایت فقیه را، در پس پرده فعالیت‌های این شبکه‌های ناکارآمد نشان دهند؟ برای تحلیل گفتمان نیز روش‌های مختلفی بیان شده است که در این تحقیق، از روش «پدام» بهره برده‌ایم و در فصل دوم، ذیل تعریف مفهوم تحلیل گفتمان، تعریفی به نسبت جامع، از روش عملیاتی تحلیل گفتمان پدام نیز ارائه کرده‌ایم.

عناوینی بوده که افراط‌گرایان با استفاده از آن، همراهی نکردن دیگران با اندیشه‌های خویش را توجیه نکرده‌اند. مذهب تشیع نیز به واسطه افکار و عقاید برخی مدعیانش، با افراط‌ها و تفریط‌های فراوانی روبه‌رو بوده است و به واسطه این افراط و تفریط‌ها، وهابی‌های تکفیری، دروغ بستن‌های خود به پیروان مذهب شیعه را به همان افکار و اعمال برخی جریان‌های افراطی مستند می‌کنند که مدعی پیروی از مذهب شیعه هستند.